

48135

NYELVÉSZETI TANULMÁNYOK

A SZEGEDI M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
MAGYAR ÉS FINNUGOR NYELVÉSZETI INTÉZETÉBŐL

SZERKESZTI: HORGER ANTAL ÉS MÉSZÖLY GEDEON

VII.

ADALÉKOK A VOGUL SZEMÉLYRAG SZEREPKÖRÉHEZ

ÍRTA

SAWICKI LÁSZLÓ

1936

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RT

XB 157298

NYELVÉSZETI TANULMÁNYOK

A SZEGEDI M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
MAGYAR ÉS FINNUGOR NYELVÉSZETI INTÉZETÉBŐL

SZERKESZTI: HORGER ANTAL ÉS MÉSZÖLY GEDEON

VII.

ADALÉKOK A VOGUL SZEMÉLYRAG SZEREPKÖRÉHEZ

ÍRTA

SAWICKI LÁSZLÓ

1935

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RT

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000902177

A szegedi m. kir. Ferencz József-Tudományegyetem
Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Karához
benyújtott doktori értekezés.

Bíráló : *dr. Mészöly Gedeon* egyet. ny. r. tanár.

Társbíráló : *dr. Horger Antal* egyet. ny. r. tanár.

48135

Beke Ödön a Magyar Nyelvőr 1931-iki március—júniusi számában megjelent „A magyar tárgyrag eredetéhez” című cikkében többek között azt állapítja meg, hogy a finnugor nyelvekben nemcsak a mutató névmásnak, (pl. a m. az mutató névmás > az, a névelő, vagy mordvin -*ŋ* 'mutató névmás > -*ŋ* névszótövekhez járuló determináló elem), hanem a birtokos személyragnak is fejlődött determináló szerepe. Erre néhány példát hoz föl a mai finnugor nyelvekből: zürj. *ur̥s* = 'a mókus' (tulajdonképpen 'mókusa'), cseremis *tuməžə* 'a tölgyfa' (tkp. 'tölgyfája') stb. . . Arra is föl hívja *Beke* e cikkében az olvasó figyelmét, hogy némely finnugor nyelvben nemcsak a 3. személyű birtokragnak, hanem a 2. személyű birtokragnak is fejlődött ilyen determináló használata. Pl. cseremis *j̥r̥j̥et̥m s̥m uʒ* = 'nem láttam az embert' (tkp. 'emberedet');

Kämbət, lüðət ʔ̥̊̊̊̊st̥̊̊̊ k̥̊̊̊st̥̊̊̊ = 'a lúd, a réce a vízben úszkál' (tkp. 'járnak');

votják: *ud-murt pied* 'a votják legény';

zürjén: *pop̥id* 'a pap' (tkp. 'papod'),

n̥ā̊̊̊̊d = 'a kenyér';

északi osztják: *ār tā̊̊̊̊men* 'a sok istent',

talən ɣatl 'téli napon' (tkp. 'a tél napján'),

lů̊̊̊ən ɣatl 'nyári napon' (tkp. 'a nyár (< nyarad) napján').

Mondottuk az imént, — *Beke* cikkére hivatkozva, — hogy néhány finnugor nyelvben a birtokos személyragnak (főleg a 3., de néha a 2. személyűeknek is) *determináló*, azaz *nyomósító* szerepük van. Dehát, mik maguk a birtokos személyragok? *Mészöly Gedeonnak* igen valószínű föltevése szerint ezek is *nyomósítás*,

rámutatás útján keletkeztek személynévmásokból. (I. Mészöly Gedeon: „A Halotti Beszéd tárgyas elbeszélő mult alakjai magyar és finnugor szempontból“, 65—66 l.)

Ismeretes dolog különben, hogy az igéhez járuló személyragok szintén megfelelő személynévmásokból fejlődtek, csak hogy az a kérdés merül most föl, hogy miképen, hogyan keletkeztek? Keletkezésüket — mai nyelvi elemekkel, az eddig általánosan elterjedt fölfogás szerint — körülbelül így fejezhetjük ki:

a) (névszó esetén)

*ház + én = házam

*ház + te = házad

*ház + ő = háza stb. . .

b) (ige esetén)

*lát + én = látom¹⁾

*lát + te = látod

*lát + ő = látja stb. . .

A fönnebbi magyarázatnak azonban az a gyöngéje, hogy az alanynak és állítmánynak (illetőleg a birtokosnak és birtoknak) a finnugor nyelvekben szokatlan sorrendjéből indul ki.

*Lát + én, vagy *lát + ő, vagy *lát + ember stb. mondatokban én, ő, vagy ember alany, lát pedig állítmány. Ezekben a szerkezetekben, mint látjuk, az állítmány előtte van az alanynak, ez pedig, mint már említettük, meglehetősen szokatlan jelenség. A finnben is rendszerint így van: *hän menee*, | *hevonon syö*, | *kalat uiskelevat* stb., tehát előbb jön az alany s csak utána következik az állítmány. Vagy birtokviszony esetén: *ihmisen poika*, *isännän talo* stb. (Tehát előbb jön a birtokost s csak utána köv. a birtokot jelentő szó.) A vogulban is rendesen ez a sorrend: *ēkwä kwonä kwāli* (: *ēkβä kβonä kβāli*) = 'kikél az asszony' = 'az asszony kikél'. (Munkácsi: Vogul népköltési gyűjt. I. k. I., 3 l.) Vagy: *sarniñ lūptap sarniñ tawlēp xāl'ēn*, *sarniñ pānsip*, *sarniñ tawlēp sāt kukkuk ise' it* (: *sārniñ lūptap sārniñ tāβlap xāl'an* — *sārniñ pānsip*, *sārniñ tāβlap sāt kukkuk iseyit*) = 'Az aranyos levelű, aranyos ágú nyir-

¹⁾ Azért vesszük itt ige esetén a tárgyas ragokat, mert ezek régiebbek, mint az alanyiak, melyek később fejlődtek. Eredetileg t. i. *nem* volt külön alanyi és tárgyas igeragozás. Az igeragozásnak a kettőre való megoszlása csak jóval az alanyi ragok kifejlődése után állt be. (I. Mészöly id. munkáját.)

fára — aranyos farkú, aranyos szárnyú hét kakukmadár száll le'. (Munkácsi: i. m. I. k. III., 65 l.) Vagy birtokviszony esetén: *χum-kβol* (~ *χum kβolä* stb.) stb.

Ezzel szemben Mészölynek fönnebb említett föltevése szerint a következő mondattípusban fejlődtek ki a személyragok: alany — állítmány — nyomósító szerepű személynév más (vagy névszó esetén birtokos — birtok — nyomósító szerepű személynév más). Ezt mai nyelvi elemekkel így fejezhetnők ki:

a) (névszó esetén)

*én + *ház* > *én + *ház* + (nyomósító) *én* >²⁾ *én* + *házam* (> *házam*) stb.

b) (ige esetén)

*én + *lát* > *én + *lát* + (nyomósító) *én* > *én látom* (> *látom*).

*ember + *lát* + *ő* > *ember látja*, v. *ember + *ház* + *ő* > *ember háza*.

„Mind a névszón, mind az igeen párhuzamosan fejlődött ki a személyragozás úgy, hogy az első és második szem.-rag hamarabb fejlődött ki, mint a harmadik személyrag. A *csizma-sarka*, *ember-kunyhója* eredetileg így voltak értelmezhetők: *csizma-sarok-ő*, *ember-kunyhó-ő*. Az ő nyomatékosan rámutatott az összetételnek előtagjára ismételve mintegy azt, hogy a kunyhónak ő-vele, az ember-rel van kapcsolata. A névszói harmadik személyrag tehát rámutató, nyomósító értékben fejlődött ki. Hiszen ilyen szerepe ma is gyakori a vogulban s más finnugor nyelvekben is. Az eredeti *lát-ember* v. *ember-lát* összetételek közül az utóbbi szerkezethez járulhatott hozzá később, az ilyen összetételeknek szintén előtagjára mutatva, az ő névmás: *ember-lát-ő*, s ebből lett az *ember-lát-ja*. Így lett később, mint a *láto-m*, *láto-d*, később lett ezeknél, mondom, az ősi *lát* alak mellett a *lát-ja*, illetőleg ennek többese a *lát-já-k*. Valamint a többi olyan alakok is, melyeknek személyragja személynév másból lett, nem voltak eredetileg csak tárgyas ragozású alakok, éppúgy nem lehetett kezdetben a *lát-ja*, *lát-já-k* sem. Bizonyítják ezt a permi és más finnugor nyelvek harmadik személyragos, de

²⁾ Ebből láthatjuk, hogy a birtokviszony kifejezésének legősibb módja ez volt: *én* + *ház*, *te* + *ház*, *ő* + *ház* stb. Ez még a birtokos személyrag kifejlődése előtt volt általános használatban s ennek az ősi szerkezetnek némely fgr. nyelvben mind a mai napig nyoma maradt. Így pl. a mai vogulban, ahol *χum* 'ember' és *kβol* 'ház' az 'ember háza'-féle birtokviszonyt nemcsak az újabb személyragos *χum-kβolä*-, hanem az eredetibb ősi *χum-kβol*-féle szerkezettel is ki lehet fejezni.

nem tárgyas ragozású igéi is. Megtörtént azonban a kezdetben azonos szerepű páros alakokkal, a *lát* ~ *látja* és **lát8k* (vident) ~ *látják* alakokkal az, hogy különböző alakjuk miatt különböző szerepre különültek szét. A *lát* és **lát8k* > *látnak* alaknak jutott az a szerep, melyet ma alanyi ragozásnak nevezünk, a *látja* és *látják* alaknak pedig az a szerep jutott, amelyet ma tárgyas ragozás néven emlegetünk.“ (Mészöly Gedeon: A Halotti Beszéd tárgyas elbeszélő mult alakjai magyar és finnugor szempontból. Budapest 1931, 66, 67 l.).

Tudjuk, hogy eredetileg nem volt különbség névszó és ige fogalma között s ugyanazon szó szolgálhatott mind névszó, mind ige gyanánt. Ennek még a mai magyar nyelvben is van nyoma. Vannak ugyanis szavak, amelyeknek mind névszói, mind igei jelentésük van. Pl. *fagy* 'der Frost' és *fagy* 'es friert', *nyom* 'Spur' és *nyom* 'drücken', *les* 'die Lauer' és *les* 'lauern' stb.

Abban a korban tehát, amikor még egy és ugyanazon szó szolgálhatott névszó és ige gyanánt, járulhatott már hozzá bizonyos esetekben nyomósító személynév más is. Így válik érthetővé, hogy később is, már a névszó és ige különválása után, ugyanazokból a személynév másokból fejlődött személyragok mindakét kategóriába tartozó tövekhez járulhattak. Így pl. *én-les* valamikor azt is jelenthette, hogy 'meine Lauer', valamint azt is, hogy 'ich lauere'. Ebből aztán a nyomósító *én* személynév más hozzájárulásával, amely „nyomatékosan rámutatott az összetételnek előtagjára“, ismételve mintegy azt, hogy a *les*-nek *én*-velem (a beszélővel) van kapcsolata, az *én-les-én* (> *én lesem*) szerkezet fejlődött, amelynek szintén mind igei, mind névszói értelme volt.

Némely magyar szó, ismételjük, mind a mai napig megőrizte ezt az eredeti kettős (ti, névszói és igei) szerepét, annyi különbséggel legföljebb, hogy idővel az igeragozásnak alanyi- és tárgyasra való megoszlása után (L. erre nézve Mészöly idézett könyvét, 29 l.) bizonyos esetekben, (leginkább alanyi ragozásban) még más, később keletkezett ragok is kezdtek járulni és ma is járulnak e tövekhez.

Más esetekben pedig valamely szónak eredeti névszói szerepe elavult és csak igei szerepe maradt meg, vagy megfordítva.

Igy történt ez valószínűleg a legtöbb esetben, mert csak kevés szó őrizte meg az eredeti állapot nyomát. Abból a körülményből tehát, hogy a mai nyelvben (L. Mészöly i. m. 66 l.) elég

sok esetben figyelhetjük meg a névszóhoz (sok esetben főnévhez) járuló birtokos szem.-ragnak (< személynévmás!) nyomósító szerepét, könnyen következtethetünk arra, hogy a szem.-névmások ugyanilyen szerepben ige-tővekhez is járulhattak.

Ennek megértését pedig megkönnyítheti az a főntebb hangsúlyozott nyelvtörténeti tény, hogy volt olyan idő, (talán még a fgr. alapnyelv kora előtt, az uráli alapnyelv korában, vagy még ennél is korábban? Ennek tisztázása egyébként *nem* tartozik ide), amikor még nem volt különbség ige és névszó között, vagy más szóval, amikor még nem állott be a beszédelemeknek e két kategóriába való szigorú differenciálódása. A vogulban ma az egyes 3. személyű birtokos személyragnak van ilyen szerepe. Ilyen használatban az u. n. „határozott nominativus“ fejlődött ki a vogulban. (l. *Szinneyi*: „Finnisch-ugrische Sprachwissenschaft“, 541.; Samml. Götschen, 463. sz., Leipzig, 1922.)

Amint láttuk, a személynévmásnak a szótővekhez (névszó- és ige-tővekhez egyaránt) való nyomósító hozzájárulása következtében fejlődött ki a személyrag. A birtokos személyrag azonban (az eredeti személynévmási alakjához képest legtöbbszörre már többé-kevésbé megváltozott alakjában) utóbb megint nyomósító szerepet vett föl, ahogy azt az előbb közölt néhány fgr. nyelvbéli példán láttuk. Ezt a fejlődést tehát a főntebbi elgondolás alapján röviden így fejezhetnők ki: személynévmás || nyomósító szerepben névszótőhöz járuló személynévmás > birtokos személyrag || nyomósító szerepben névszótőhöz járuló birtokos személyrag (melynek mondattani szerepe rokon a mai magyar névelőével).

Mai nyelvbéli példán így lehetne ezt a folyamatot kifejezni: *ő* || *ember-ház-ő > (*ember*) *háza* || *háza*, aminek azonban az a jelentése, hogy: 'a ház'. Lehetséges azonban az is, hogy nem éppen ilyen sorrendben ment végbe ez a folyamat, hanem a személynévmásnak a névszótőhöz való nyomósító hozzájárulása következtében egymástól függetlenül, más és más esetben egyrészt tulajdonképeni birtokos személyrag, másrészt rendesen birtokos személyrag alakú, nyomósító, rámutató (Beke műszavával élve: determináló) elem fejlődött ki. A birtokos személyragnak e legutóbbi használata különösen a vogulban gyakori. Összegejtöttük tehát *Munkácsi*: „Vogul népköltési gyűjtemény“-éből a lehető legtöbb ilyen szerkezetű példát azzal a szándékkal, hogy majd a továbbiakban ennek segítségével megállapíthassuk azt, vajjon támogatják-e azok előbbi föltevésünket, vagy sem.

Az összegyűjtött vogul adatokat jelentéstani és alaktani szempontból a következőképpen csoportosítjuk:

I. Jelentéstani szempontból való csoportosítás.

a) Nyomósító szerepű birtokos személyraggal ellátott személyt jelentő főnevek.

b) Nyomósító szerepű birtokos személyraggal ellátott testrészek nevei.

c) Nyomósító szerepű birt. szem.-raggal ellátott ruhadarabok nevei.

d) Nyomósító szerepű birtokos személyraggal ellátott egyéb névszók. (Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ilyen névszók esetén sokszor nehéz volt megállapítanunk, hogy vajjon valóban nyomósító értékű birt. személyraggal volt-e dolgunk, mert pl. a *luwä* stb. alak gyakran akkor fordult elő a vogul szövegben, amikor valamely gazdának már előbb is említett lováról volt szó. Ebből a körülményből egyrészt érthető, hogy miért fordítja *Munkácsi* a *luwä*-féle kifejezést „a ló”-nak akkor is, amikor valakinek a lováról van szó, másrészt pedig kétséssé válik, hogy a *luwä* alak ilyen esetekben azt jelenti-e valóban, hogy 'a ló', vagy talán itt is — mint az illető gazda lovának első megemlézésekor — azt jelenti-e tulajdonképpen, hogy 'lova', amely esetben a birtokos személyragnak nem másodlagos nyomósító, hanem eredeti birtokviszonyt jelölő funkciója volna. Így tehát nem tarthatjuk egészen bizonyosnak, hogy áterjedt-e már a vogulban a nyomósító értékű birtokos személyrag személyt és testrészt jelentő nevekről egyebekre is. Ennek tisztázása szerintünk még a jövő feladata. Teljesség kedvéért azonban, értékük kétsésgének ellenére is, ilyen típusú példákat is idézek).

II. Alaki szempontból való csoportosítás.

α) Egyszerű határozott nominativusi példák.

β) Határozott accusativusi példák. (Alakjukra nézve az előbbiekkal rendszerint azonosak, csak hogy a határozott nominativusi alaknak accusativusi szerepe van.)

γ) Nyomósító szerepű egyes 3. szm.-ű birtokos szem.-raggal ellátott névszót tartalmazó összetett jelzős szerkezetek (melyekben a jelző ilyen névszóból + valamely igenéből, v. melléknévből való

mondatból lett). — A nyomósító értékű birt. szm.-raggal ellátott névszó áll itt néha — értelem szerint — nominativusban, mint pl. a *kātā-āpriñ nē* (= 'keze-fürge' - > 'a kéz-fürge', teh. „a fürge kezű nő” stb.) esetében, máskor — pl. *sipā-jaktim tāriñ ūlēm* esetében — accusativusban; mivel azonban a vogul nyelv észak-lozvai nyelvjárásában az accusativus nyelvtani alakjára nézve azonos a nominativusszal, e jelenségnek mindkét itt említett változatát együtt tárgyaljuk.

δ) Nyomósító szerepű (hat. nomin.) egyes 3. személyű birt. személyraggal + vogul abl-i -n, (< fgr. locat. -n) ill. elativusi -nél (< fgr. locat. -n + abl. l) raggal ellátott névszótőre való példák.

ε) Lativusi értékű nyomósító szerepű birt. szem.-raggal ellátott példák.

ζ) Locativusi (inessivusi, superessivusi, adessivusi) értékű nyomósító szerepű egyes 3. sz.-ű birtokos személyraggal ellátott alakot tartalmazó példák.

η) Instrumentalis értékű, nyomósító szerepű egyes 3. személyű birtokos személyraggal ellátott alakot tartalmazó szerkezetek.

(a), α. Nyomósító szerepű birtokos személyraggal ellátott, személyt jelentő főnevekre való egyszerű határozott nominativusi példák.

ājkātā lāwi (∴ *ājkātā lāβi*)³⁾ Munkácsi i. m. I. k. I. 3. l., 4. és 28. l. Itt a mondat nem azt jelenti, hogy 'öreg embere szól' — ez volna a szó szerinti, határozott nominativusi funkciójára való tekintet nélküli jelentés, — hanem azt, hogy 'az öreg szól'. Ebből

³⁾ Munkácsi hangjelölése, amint az eddig felsorolt egypár példa alapján észrevehetjük, bizonyos mértékben eltér a fgr. nyelvészetben ma általánosan használt *Setälä*-féletől. Ezért az eddigi néhány példát először Munkácsi-féle hangjelöléssel közöltem, majd zárójelben a *Setälä*-féle fonetikai írással. Ezentúl azonban hely-megtakarítás céljából csak az eredeti Munkácsi-féle hangjelöléssel fogom idézni a könyvében talált, célunknak megfelelő példákat. Az eltérések a következőkben észlelhetők:

(ā)	Munkácsinál:	q
(ə)	"	é
(i)	"	i
(j)	"	j.

Szóvégi helyzetben levő (γ) M-nál ' (néha szó belsejében is): ', (β) M-nál w, (η) M-nál ñ.

nyilvánvaló, hogy az egyes számú 3. személyű birtokos szem.-ragnak ebben az esetben nyomósító szerepe van. A magyarban is vannak esetek, — ámbár ritkán fordulnak elő — amelyekben egyes számú 3. személyű birt. szem.-raggal ellátott névszó nem fejez ki birtokviszonyt, hanem a személyraggal ellátott névszónak csupán nyomósító megemléztetését, kiemelését jelzi. Így pl. a „kutya németje” nem azt jelenti, hogy ’a német tulajdonosa a kutya’, hanem a *kutya* szónak itt melléknévi használata van és jelzőként szerepel, a birt. szem.-ragnak pedig nyomósító szerepe van s így mintegy pótolja a névelőt — annak szerepét veszi fel. *Beke Ödön* szerint azonban a magyarban is volt az egyes számú 3. személyű birt. ragnak ilyen szerepe, mégpedig a határozott névelőnek (*az, a*) a mutató névmásból való kifejlődése előtt, vagy helyesebben mielőtt a mutató névmás eredeti szerepe mellé a határozott névelő szerepét vette fel. Különben szerinte a *nyárára, téli-re* féle kifejezések mind a mai napig őrzik ennek nyomát. (L. Nyr. 1931. évf. márc. jun. sz. *Beke Ö.*: „A magyar tárgyrag eredetéhez”). A magyarban ez a jelenség csak szórványos, itt nem szilárdult állandó határozott nom-i értékke, de térjünk vissza a vogulhoz!

qjkätä takwi akw' müs kwonä at kwäläläli = ’Az öreg maga sohasem jár ki’. *Munkácsi* i. m. I. k. 3, 4 l. *qjkätä* szószerint: ’örege, öreg embere’. Ez a birt. szem.-rag elsődleges szerepe, itt azonban *Munkácsi* fordításából tudjuk, hogy a *-tä* szem.-raggal ellátott *qjkä* főnév azt jelenti: hogy ’az öreg’ = ’senex ille’, nem pedig ’senex eius’ (ebből pedig az következik, hogy itt csak másodlagos, határozott nominativusi szerepében van alkalmazva).

ekwatä lāwi = ’A feleség szól’. *Munkácsi* i. m. I. k. I. 4 l. Itt tehát megint nyomósító szerepe van az egyes sz. 3. személyű birt. szem.-ragnak.

nētä lāwi = ’A nő szól’. *Munkácsi* i. m. I. k. I. 1 l. Minthogy ez is határozott nom-i pl., ezért a *nē* (~ m. *nő* és *-né*, pl. *bankárné*, *papné*, *Kissné*, *Szabóné*, *Kovácsné*) szónak egyes 3. szem. birt. szem.-raggal ellátott alakja itt a nyomósítás eszközeként szolgál.

nētä lāwi = ’A nő szól’. *Munkácsi* i. m. I. k. I. 22 l.

vāpsä lāwi = ’A vő szól’. *Munkácsi* i. m. I. k. I. 26 l.

nētā-nūpəl lāwi = 'Tari-p. szól a nőhöz'. Szó szerint: '... nejehez, neje felé', vagy ha tekintetbe vesszük a birt. szem.-ragnak határozott nominativusi nyomósító szerepét: 'a nőhöz, a nő felé'. *Munkácsi i. m. I. k. I. 30 l.*

akw'-mat-ért ēkwatā kwonā kwoss kwāli = 'Egyszer csak amint az asszony kimegy'. *Munkácsi i. m. I. k. II. 33 l.*

ājkātā lāwi = 'az öreg szól'. *Munkácsi i. m. I. k. II. 34 l.* u. ott még I. k. I. 3 l. és 35 l.

ēkwatā lāwi = 'az asszony szól'. *Munkácsi i. m. I. k. II. 34 l.*

āpsitā jāγ'-āγitā-nūpəl lāwi = 'nénjéhez szól az öcs'. *Munkácsi i. m. I. k. III. 42 l.*

jāγ' āγitā āpsitā-nūpəl lāwi = 'A néne szól öccséhez'. *Munkácsi i. m. I. k. III. 49 l.*

jāγ-āγitā kwonā ta kwāli = 'A néne im kikél (a házból)'. *Munkácsi i. m. I. k. III. 65 l.*

ājkātā au xātél Numi Tārem āsā-nūpəl pojksi = 'Az öreg egy napon Numi Tarem atyjához könyörög'. *Munkácsi i. m. I. k. VIII. 135 l.* Ez megint jó példa a *-tā* birt. szem.-rag nyomósító (határozott nom.-i) szerepére. Itt ugyanis *ājkā'ā* nem azt jelenti, hogy 'örege', hanem azt hogy 'az öreg'.

xqsa ālmēn jui-pālt, vā'i ālmēn jui pālt au xātél ēkwatā lāwi = 'Miután hosszú ideig éltek, miután rövid ideig éltek, egy napon szól az asszony'. *Munkácsi i. m. I. k. VIII. 136 l.*

ājkātā lāwi = 'Az öreg felel'. *Munkácsi i. m. I. k. VIII. 136 l.*

Ēkwatā kwonā kwāls = 'Az asszony kiment'. *Munkácsi i. m. I. k. VIII. 136 l.*

ājkātā kwonā'ē rāñyi = 'Az öreg kifelé kiált'. *Munkácsi i. m. I. k. VIII. 136 l.*

akw' ēt jēmtēs, sāñā jūntpiñ pārt tarmēl xujiptēstā = 'Egy napos (éjjeles) volt meg s az anya tűzzel kirakott deszka fölé fektette'. *Munkácsi i. m. II. k. III. 59 l.*

nētā nāñx kwālēs = 'a nő is fölkelt'. *Munkácsi i. m. II. k. IV. 97 l.*

kūšäjä náurēmä-nūpəl lāwi = 'a gazda szól a gyermekhez'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 109, 111 l.

Ajāñ xum-pīyā ūsā lakwā kētītā = 'Apródlegényét városszerte küldözgeti'. *Munkácsi* i. m. II. k. IX. 207 l. Szó szerint: 'Apródlegényét városszerte küldözgeti' s ebből (tekintetbe véve a -tā nyomósító szerepét): 'apródlegényét a város szerte küldözgeti', majd a névelő elhagyásával: '... városszerte küldözgeti'.

au xumitā la'īlā tū āltxats = 'Az egyik férfinak a lába oda kapcsolódott'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 305 l.

au xumitā lāwi = 'A másik férfi felel'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 306 l.

ēkwatā jūns-uj pi'īl pošyimē, ājkātā puñk-patitā turuj-pi'īl pošyime taml'e matā ēkwāi-ājkāi = 'Az asszony feje feketesásfészekkel van megrakva, olyan furcsa öregasszony és öregember'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 306 l.

Tālā sāt xōltmānl jui-pāl = 'Hét tél elmulta után'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 294 l. *Tālā sāt* szó szerint: 'tele hét' s innen 'a hét tél', majd ebből '(a) hét tél'.

pīyā ūnlēm mātānəl l'ūl'mats nānxā = 'A fiú fölkel a ülőhelyéből'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 297 l. Ebben a példában nagyon világosan látjuk az egyes 3. személyű birt. szem.-ragnak nyomósító (határozott nominativusi) szerepét.

josāyā votejis ań xumitā minēm l'āñxā xasit ēlā jāmmētēs = 'Hótálpait felhúzta, most ama férfinak járt útja hosszában előre halad'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 297 l.

au xumitā minimatā akw' la'īl-pā'ā josāñ-ta'īl talmatēm toxa xul'tēm = 'Az egyik férfinak menés közben az egyik lába-fele hótálpastul leszakadt s úgy elmaradt'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 297 l.

A magyar fordításban a *férfi* szó dativusban áll, a vogulban azonban a *xumitā* itt is épúgy mint az előző pl-ban határozott nominativusi alak. A vogulból való szó szerinti fordítás t. i. így hangzanék: 'Az egyik férfi menésében egy(ik) lába fele hótálpastul leszakadt.

Au xumitā minimatā au kāt-pā'ā suwiñ-ta'īl toxa talmatēm, tot xul'tēm = 'Az egyik férfinak menés közben az egyik keze-fele

botostul (szintén) úgy leszakadt, ott elmaradt'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 297 l.

Au xumitā minimatā q̄s akw' la'il pālā josāñ-ta'il xul'tēm = 'Az egyik férfinak menés közben ismét másik lába-fele maradt el hótalpastul'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 297 l.

Akw'māt au xumitā au kāt-pālā jgutiñ-ta'il tot xul'tēm = 'Egy helyt az egyik férfinak másik keze-fele is elmaradt'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 298 l.

Ebből a fordításból a *jgutiñ-ta'il* = 'ijastul' kifejezés valami előttünk ismeretlen okból ki van hagyva. *Munkácsi* ez nem fordította le. Különben az: *au xumitā au kāt pālā* az előző példakéval teljesen azonos típusú szerkezet. Szó szerint annyi, mint 'Az egyik férfi egyik (itt 'másik') kéz-fele ('keze fele'). *xumitā* éppen úgy, mint a fönntebb idézett néhány esetben is a. m.: 'a férfi'.

Au xumit porxā xul'tēm = 'Az egyik férfinak a dereka elmaradt'. *Munkácsi* i. m. II. k. 298 l.

A *xumit* alak nem lehet egyéb, mint a *xumitā* rövidülése.

au xumitā kēr vārnē kwoltē kūrñē paltilimē nājtē tajimē kēr-kātēl pā vojwēs = 'Az egyik férfit egy kovácsműhelyben a kohóba vetve, a tüztől izzóvá téve, vas-fogóval felemelték'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 298 l.

A magyar fordításban azt olvassuk, hogy 'az egyik férfit' — tehát accusativusszal van dolgunk, de ezzel szemben a vogulban a *xumitā* itt is nominativus, mégpedig határozott nom., mert hiszen passivumi mondat ez, amire ha más nem, a *vojwēs* (= 'föl-emeltetett') alak mutat rá világosan. A passivumos mondat természetesen magyarra activummal van fordítva.

au xumit porxā pālt joxtēs = 'az egyik férfi a derekához érkezett'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 298 l.

au xumit kātā-pālt joxtēs, kātā tū q̄ltxatēm = 'Az egyik férfi a kezéhez érkezett, a keze hozzákapszolódott'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 298 l.

au xumit akw' la'ilā-pālt joxtēm, la'ilā tū q̄ltxatēm = 'Az egyik férfi az egyik lába-feléhez érkezett. A lába odakapszolódott'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 299 l.

au xumitā au kā'ā-pālt as joxts, kā'ā as tū q̄ltxatēm = 'Az egyik férfi ismét a másik keze feléhez érkezett, a keze ismét oda-kapcsolódott'. *Munkácsi i. m. II. k. V. 299 l.*

tūl au xumi'ā jūw xul'tēm la'ilā q̄ltxatēm = 'Azután az egyik férfinak a hátrahagyott lába kapcsolódott oda'. *Munkácsi i. m. II. k. V. 299 l.*

A m. fordításban 'az egyik férfinak', de szószerint: 'azután az egyik férfi hátrahagyott lába stb.', tehát itt is a 3. szem. birt. személyrag segítségével kifejezett határozott nominativusszal állunk szemben.

Au xumit minēm lāṛx xasit ti jōmi = 'Az egyik férfi im a bejárt út hosszában lépdel'. *Munkácsi i. m. II. k. V. 299 l.*

ēkwatā puñkā sūlītimē saur-saw xājilt voikēn' jēmtem = 'az öregasszony feje megöszülve mint nyúlőr olyan fehérre lett'. *Munkácsi i. m. II. k. V. 299 l.*

kwoliñ xumitā lāwi = 'A házigazda szól'. *Munkácsi i. m. II. k. V. 300 l.*

ēkwatā lāwi = 'Az asszony megszólal'. *Munkácsi i. m. II. k. VII. 56 l.*

sātā sām-mūs jox'em, sātā muj tēli xātēl joxtēm xum = 'A hét vidék felől érkezett a hét vendégségből téli napon érkezett férfi'. *Munkácsi i. m. II. k. IX. 211 l.*

au xumit vājā lēwātēs = 'Az egyik férfi a botosát bevezette'. *Munkácsi i. m. II. k. V. 303 l.*

au xumitā poikšēnē va'il la'il-urānēl mat lū lāmtēkwē ti sēls = 'A másik férfi könyörgésnek erejével lábaszárából erre valami csontdarabokat szerzett'. *Munkácsi i. m. II. k. V. 303 l.*

Már fejtegetéseink elején említettük, hogy a névszó határozott voltát (hat-nominativus) nemcsak a vogul fejezi ki a 3. szem. birt. szem.-rag segítségével, hanem rajta kívül néhány más fgr. nyelv is. Így tehát valószínű, hogy az ilyen fajta nyomósítás, determinálás a fgr. alapnyelv korába, vagy még ennél is sokkal korábbi időkre nyúlik vissza. *Beke Ödön* fölhívja a figyelmünket arra, hogy az egyes és többesszámú 3. személyű birtokos szem.-ragnak nemcsak némely fgr., hanem számos török nyelvben is determinatív

szerepe van. Szerinte ez és más hasonló jelenségek részint ősi urál-altaji sajátosság, részint pedig a török nyelveknek a szomszédos fgr. nyelvekre gyakorolt (nemcsak szótani, hanem mondattani is) hatásának eredményei lehetnek. Ez utóbbi lehetőséggel különösen akkor kell számolnunk, ha valamely mondattani jelenség csak a votjából és a cseremiszből mutatható ki, vagyis abból a két fgr. nyelvből, melyek legerősebb török nyelvi hatásnak voltak és még ma is vannak kitéve. Egyébként mindig nagyon óvatosan kell eljárunk az ilyen kölcsönhatás eldöntésének dolgában.

Beke Ödön: Türkische Einflüsse in der Syntax Finnisch-ungarische Sprachen. Keleti Szemle XV. k.

Szótani hatás egyszerű átvétel útján is juthat kifejezésre, de mondattani hatásról csak kétnyelvűség esetén lehet szó, vagyis a mi esetünkben akkor, amikor pl. valamely fgr. anyanyelvű ember anyanyelvén kívül még valamilyen török nyelvet is beszél, vagy ért. A fentebb mondottak után tehát sokkal nagyobb valószínűséggel állíthatjuk, hogy a 3. személyű birt. szem.-rag hozzájárulásával kifejezett határozott nominativus esetén is ősi urál-altaji nyelvi sajátossággal van dolgunk. *Beke* említett cikkében sok fgr. és különféle török nyelv-beli példát idéz. A török pl.-kat, mint tárgykörünkön és föladatunkon kívül esőket, itt szándékosan mellőzzük, de álljon itt föltevésünk erősítésére a már eddig idézett és még alább idézendő számos vogul nyelvbeli példán kívül néhány *Beke* cikkéből vett más fgr. nyelvű mondat is. Így tehát:

a) mordvin: *avazo mēfi m'ird' ensten'* = 'Die Mutter spricht zu ihrem Manne' ('az anya a férjéhez beszél'). (A többi mondatok jelentéseit hely- és időkimélés végett nem fordítottam németből magyarra). — *Paasonen*: SUs. tik. XII. 81 l.

b) cseremisiz: *kuyō ra'žā kolēn i kuṣaža't kole'n.* = 'Der alte starb und auch die alte starb'. *Porkka* SUs. tik VII. VIII. 4.

cser.: *toleš, terkseže acaže* = 'Der Vater kommt nach Hause'. *Genetz* SUs. tik. VII. 2.

cser.: *šem alaša'm d'üštā kéčš'žā d'ōrata* = 'einen schwarzen Wallach liebt der kühle Tag' (= 'egy fekete herélt lovat szeret a hűvös nap'). *Genetz*, Räts. 130 l.

cser.: *acaže jol pitmeške erjāže olašk-at šueš* = 'während der

Vater die Schuhe anzieht, kommt der Sohn in der Stadt an'. *Genetz, Räts.* 64.

c) votják: *so perásez no starikez no tšotš vumurt dor̃ p̃ir̃l'p'am* = 'Die Frau und ihr Gatte gingen zusammen zu dem Wasser-geist'. *Wichm.* SUs. tik XIX., 122.

votj.: *kunokaięz ležem keľñi* = 'der Hauswirt erlaubte ihm zu übernachten'. *Wichm.*, SUs. tik. XIX. 132.

d) zürjén: *t̃ițen š̃ir̃is* = 'wo (ist) die Maus'.

da taje uris buza-ke versalęn = 'aber dieses Eichhörnchen gehört am Ende dem Waldgeiste'. *Fuchs, Ksz.* XII. 236.

e) osztják: *anket pogot-pet'a keža, jona podėrdet* = 'die Mutter sprach heftig zu ihrem Sohne'. *Patkanov* II. 120.

osztj.: *iãĩl podar' ta pidas, aps̃el p̃el̃a lãũl* = 'der älteste Bruder begann zu sprechen, und sprach zu seinem jüngeren Bruder'. *Pápay: UF.* XV. c. 92.

f) vogul: *jäy^c-äyit̃ä āpsit̃ä-nūp̃el lāwi* = 'die ältere Schwester sprach zu ihrem jüngeren Bruder'. *Munkácsi i. m.* I. 49 lap.

g) magyar: *Az apja még meg sem születik és a fia már a ház tetején nyargal.* (Rauch).

Ezekből a pl.-ból látjuk, hogy az általunk tárgyalt jelenség a vogulon kívül még néhány más fgr. ny.-ben is észlelhető. Ezen kis kitérés után visszatérünk vogul példáink fölsorolásához.

au xumit̃ä lāwi = 'a másik férfi mond'. *Munkácsi i. m.* II. k. V. 303 l.

akw^c māt au xumit̃ä j̃mimāt akw la'il-pāl̃ä jos̃ān-ta'il tū ti poỹermats = 'egy helyt az egyik férfinak lába fele hótalpastul lefordult'. *Munkácsi i. m.* II. k. V. 304 l.

au xumit̃ä pojks̃enē va'il la'il̃ä ti xul'tēs = 'a másik férfi könyörgésének erejével im a lába elmaradt'. *Munkácsi i. m.* II. k. V. 304 l.

akw^c māt au xumit̃ä kāt̃ä xul'tēs = 'egy helyt az egyik embernek a keze maradt el'. *Munkácsi i. m.* II. k. V. 304 l.

Szószerint: egy helyt az egyik ember keze . . . s ebből lát-

juk, hogy a *-tā* egyes 3. személyű birt. szem.-rag itt is nyomósítás eszközéül szolgál.

au xumitā pojksēnē va'il la'ilā ās ti xul'tēs = 'A másik férfi könyörgésének erejével a lába im ismét elmaradt'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 304 l., és uo.

au xumitā akw' la'ilā xul'tēs = 'Az egyik férfinak a másik lába maradt el'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 304 l.

Éppen olyan típusú példa, mint a fentebb idézett: *akw māt au xumitā kātā xul' tēs* — a *xumitā* itt is hat. nominativus.

akw' māt au xumitā pārxā xul'tēs = 'egy helyt az egyik férfinak a dereka elmaradt'.

De ha tekintetbe vesszük az egyes 3. birt. szem.-ragnak nyomósító (itt hat. nominativusi) szerepét s amellett még mindig a lehető legnagyobb szószerintiségre törekszünk, akkor mondatunk így hangzanék m. fordításban: 'egy helyt az egyik férfi (hat. nomin.) dereka elmaradt' s ebből majd kiviláglik, hogy az egyes 3. szem. *-tā* birtokos személyragnak itt is nyomósító szerepe van.

taw ās xotēm-kāsiñ au xumitā pojksēnē va'il pārxā ās ti xul'tēs = 'Neki is valamiképen a másik férfi könyörgésének erejével szintén elmaradt a dereka'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 304 l.

au xumitā puñkā āwinēl jūw-poyērmats = 'A másik férfinak a feje az ajtón legördült'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 304 l.

au xumitā la'ilā āltχats = 'Egyik férfinak a lába odakapcsolódott'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 305 l.

au xumitā kātā āltχats = 'Egyik férfinak a keze odakapcsolódott'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 305 l.

A két utóbbi esetben az *au xumitā* szerkezetet nem 'az egyik férfi'-nak fordítja ugyan *Munkácsi*, ez a körülmény azonban semmivel sem csökkenti a mi föladatunk szempontjából a szóban forgó szerkezet értékét, minthogy 'egyik férfi' maga (névelő nélkül) is azt jelenti, hogy itt sok férfi egyikéről van szó, tehát egy meghatározott valakiről. Így joggal állíthatjuk, hogy a vogul eredetiben itt is hat. nominativusszal állunk szemben. Azt, hogy a *xumitā* alak nominativus (bár a mondat magyar fordításában 'Egyik férfinak a keze...' jelentés áll) a fönnebb idézett néhány analóg példa megmagyarázása után itt bizonyítani fölösleges.

au xumitā au kātā tu āltχats = 'Az egyik férfinak a másik keze kapcsolódott oda'. *Munkácsi* i. m. II. V. 305 l.

xumitā nāñxā ūnttēs, lāwi ... = 'A férfi felül és így szól'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 306 l.

xumitā nāñxā ūnttēs, lāwi = 'A férfi felül és így szól'. *Munkácsi* Vog. népk. gyűjt. II. k. V. 306 l.

au xumitā lāwi = 'Az egyik férfi szól' *Munkácsi* i. m. II. k. V. 307 l.

au xumitā paulnē joxtsē = 'Az egyik férfinak a falujába érkeztek'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 308 l.

'Az egyik férfi falujába ők ketten érkeztek', így hangzanék a megközelítőleg szó szerinti fordítás. A *paul* — falu — szón nincs ugyan birtokos személyrag, de ismeretes, hogy a vogul a birtokviszony kifejezésére nem mindig teszi a birtokot jelentő szó végére a birtokos személyragot. Pl. azt, hogy (a) *férfi háza* úgy is lehet mondani, hogy *xum kwolā*, meg úgy is, hogy *xum kwol*, vagy ha nyomatékosan rá akarunk mutatni a férfirra, mint a ház tulajdonosára, akkor: *xumitā kwol* = 'az ember háza'. Az utóbbi használata gyakoribb és eredetibb. Így tehát megértjük, hogy miért fordítja *Munkácsi* az *au xumitā paulnē* szerkezetet úgy, hogy 'az egyik férfi falujába'.

ēkwatā lāwi = 'Az asszony megszólal'. *Munkácsi* i. m. II. VII. 56 l.

sātā sām-mūs joxtēm, sātā muj tēli xātel joxtēm xum = 'A hét vidék felől érkezett, a hét vendégségből téli napon érkezett férfi'. *Munkácsi* i. m. II. k. IX. 211 l.

Nuriñ xumitā pupxā taw pupxā-pālt ti joxts. = 'A megrontó, vagy bosszúságot okozó ember bálvány alakja ím az ő bálvány alakjához jött'. *Munkácsi* i. m. II. k. X. (Megrontás ellen való istenidézet, 375 l.)

Jūw joxtnēn jui-pālt akw xumitānēl kit naurēm pōsēlēsē = 'Miután hazaérkeztek, az egyik férfinál két gyermek halt meg'. *Munkácsi* i. m. u. ott.

Itt a *xumitānēl* nem nominativus ugyan, de mindazonáltal határozott, nyomósított alak s ezt mutatja a *-tā* birt. szem.-rag;

χumitānél a határozott nominativusi többől + adessivusi — nél ragból alakult (határozott) adessivus.

tot tāl' ātpā nētā āyi = 'Ott kontyos hajú asszony neje'. *Munkácsi* i. m. II. IV. sz. II. 225 l.

Pup²-ñajt-χumitā numpél lāwi = 'A bálvány istenke a sámán embernek felel'. *Munkácsi* i. m. II. k. XXIII. 426 l.

Itt a *χumitā* (a *ñajt-χumitā* összetételben) határozott nominativus, az utána következő *numpél* (= *nūpél*) szócska pedig '-hoz, -hez, höz; felé' jelentésű névutó.

vorin kātpā nūrēm-uj ā'itā lāwe'im = 'Most erőszakos kezű „hatalmas állat leányka“ felelek'. *Munkácsi* i. m. III. k. I. 12 l.

Itt az *ā'itā* szót *Munkácsi* nem 'a leányká'-nak fordítja ugyan, hanem csak 'leányká'-nak, de először az a körülmény, hogy így fordítja, nem pedig 'leánykájá'-nak, — ami szószerinti, a *-tā* birt. szem.-rag nyomósító szerepére való tekintet nélküli fordítása lett volna a vogul alaknak, is megéretteti velünk az alak jelentését, továbbá magából a vogul szövegből ki lehet érezni, hogy a birt. szem.-ragnak itt nincs szem.-rag szerepe, hanem az általunk tárgyalt *határozott nominativusi* funkciójával állunk szemben.

(*most*) *koātpā nētā-oqñk šoqul ōli* = 'Erőtlen (?) kezű asszony nagy számban van (ott)'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. sz. II. 355 l. (Közép-lozvai nyj.-ból való példa; bizonyítja többek között az *āñk* helyett való *oqñk* alak).

tāi' ātēp nētā āñk jū sālti = 'kontyos hajú asszony, az ő neje belép a házba'. *Munkácsi* i. m. III. k. IV. 211 l.

tāl' iñ ātpā nētā āyi taw tūštälēm qñx-jiw tumēñ kwolné ūnt-tēlawäsēm = 'Kontyos hajú asszony neje az ő gyújtotta (állította) gyantás fától kormos házba ültettek engem'. *Munkácsi* i. m. III. k. IV. II. 221 l.

Jäyā saw saw p² = 'Az atyának sok sok fia'. (Szószerint: 'Atyja sok sok fiú' = 'az atyja sok sok fiú', vagyis a *jäyā* a vogulban a magyar fordítás ellenére is határozott nominativus.) *Munkácsi* i. m. III. k. VIII. II. 429 l.

xotā minēm āyitā tū ta jamēs = 'amelyik leány amerre ment, im oda ment'. *Munkácsi* i. m. III. k. IX. szak. II. 455 l.

tāi' ātēp nētā āñk ūnlēnē āyiñ paulnē uj joxtawēm = 'A kontyos hajú asszony, az ő neje lakta leányos faluba visznek el „állatot“ engem'. *Munkácsi* i. m. III. k. VI. („Farkas-öreg három fiának éneke“) 209 l.

sēmēl luwiñ xumitā pē' xul'telalēm = 'fekete lovas ember fia elmaradozott'. *Munkácsi* i. m. III. k. 154 l.

paul saw saw xumit xajtlālī = 'Falubeli sok sok férfi előreszalad'. *Munkácsi* i. m. III. k. VII. szak. I. 365 l.

añ kēlp luwiñ xumitā-pē' xul'telālēm = 'Ama vörös lovas ember fia elmaradozott'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 159 l.

au xumitā ali, mōt xumitā at ali = 'Egyik ember fog, a másik ember nem fog'. *Munkácsi* i. m. IV. III. szak. XIV. 246 l.

minēmā kūmtē mōt xumitā joxts = 'eltávozásának ideje alatt megjött a másik ember'. *Munkácsi* i. m. IV. k. III. XIV. 246 l.

jurt-xumitā ta juil ŋqwlēstā = 'Most társa után rohant'. *Munkácsi* i. m. IV. k. III. szak. 246 l.

alnē xumitā ārpitā sunsuñkwē ti mini = 'Az az ember, aki fog, im elmegy czégéjét megnézni'. *Munkácsi* i. m. IV. k. IV. szak. XIV. 246 l.

Néhány hely, személy és állatnév:

xuma (személynév) — 'az ember' (*xum* = 'ember, férfi'; *xuma* = 'embere' > 'az ember'). *Munkácsi* i. m. IV. k. VII. szak. 427 l.

au xumitā lāwi = 'Az egyik férfi szól'. *Munkácsi* i. m. IV. k. V. sza. I. 328 l.

tokho jālnēm māntēl kāpi khōmēt, kāpi nēt tōrēm mārñāi = 'Azalatt, hogy én úgy járok, istenadta (= derék, hatalmas) férfi, istenadta, nő, hogy az eget szorítják'. *Munkácsi* i. m. IV. k. III. szak. XXIV. 267 l.

mōtēn latti = 'az egyik mondja'. *Munkácsi* i. m. IV., IV. szak. III. 316 l.

ēlēm-xalēs, man sālī pus ta'il, nqtēl ūrnātā mā'ēs nāj-qtērnē „el vārawē“ = 'Hogy az ember, vagy rénszarvas egészségében (hosszú) életkorral meg legyen tartva, elajánlják az istenkének, el-

csinálják' („a fejedelmi asszonynak és úrnak“) *Munkácsi* i. m. IV. k. VII. szak. 405 l. (*ürnä-* bálványtartó dúc (istenke?), innen *ürnä-tä* — 'istenkéje' > 'az istenke'. Ebből látszik, hogy *ürnä-tä mäs* határozott nom. + névutó.)

tawä pūyēnē mäs sup jūwl'ē raxwēl jāñxtawē = 'Az ő megfogása céljából az inget a gallérjával visszafelé fordítják'. *Munkácsi* i. m. IV. VII. szak. 414 l.

au xumitā üsēs = 'az egyik ember meghalt'. *Munkácsi* i. m. IV. k. V. szak. I. 331 l.

(a), β. Nyomósító szerepű birt. szem.-raggal ellátott személyt jelentő főnevekre való határozott accusativusi példák (melyek alakjukra nézve a nominativusiakkal rendszerint azonosak).

āyi nāñx-kēsēs, au xumitā pūtmestā = 'A leány fölébred, ama férfit megbökte'. *Munkácsi* i. m. I. k. IV. 97 l.

Itt a nyomósító szerepű, egyes 3. személyű birt. szem.-raggal ellátott *xumitā* alak tárgyként szerepel ugyan, de mivel 1. a felső lozvai vogul nyj.-ban, melyből ez a példa is való, a tárgy jelöletlen szokott maradni, mert nem fejlődött ki benne külön tárgyrag és így az accusativus alakjára nézve a nominativussal (a mi esetünkben hat. nom.-val) azonos és 2. mint néhány más fgr. nyelv példája is mutatja (l. *Beke Ö.* fönnebb említett cikkét) a tárgy is határozatlan, vagy határozott lehet s ez utóbbi esetben a *-tā* birt. szem.-ragnak nyomósító szerepe van, ez a mondat bizonyításunkra megfelelő példa.

mostal kaxrēp xumitā-ke xānte'in = 'ha büntelen keblű férfit fogsz találni'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 50 és 53 l.

'Ha büntelen keblű férfit' helyett itt inkább: 'ha a büntelen keblű férfit'-féle fordítást várnánk, de már így is látszik, hogy a birt. szem.-ragnak milyen szerepe van, mert hiszen úgy *nem* olvassuk: 'ha büntelen keblű férfiát'... A *xumitā* alak it, 'férfit'-nak van fordítva ugyan, tehát a magyarban accusativussal van kifejezve. A vogulban ez természetesen szintén acc., de csak nyelvtani funkció szerint, alakjára nézve pedig teljesen egyezik a nominativussal, ebben az esetben a határozott nom.-szal. Ilyen típusú

példával már fönnebb is találkoztunk és ilyen a következő néhány idézetünk is.

mostal kaxrêp nêtä-ke xānte'in = 'ha büntelen keblű nőt fogsz találni'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 50 és 53 l.

mosiñ kaxrêp xumitā xānte'in = 'ha bűnös keblű férfiút fogsz találni'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 53 l.

mosiñ kaxrêp nêtä-ke xānte'in = 'ha bűnös keblű nőt fogsz találni'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 53 l.

kêlp luwiñ xumitā xū'ilēm = 'A vörös lovas' férfit (erre) elhagyom'. *Munkácsi* i. m. III. k. III. 178 l.

sēmēl luwiñ xumitā xū'ilēm = 'A fekete lovas férfit (erre) elhagytam'. *Munkácsi* i. m. III. k. III. 179 l.

tēl ālpā xātēl tal'īñ ātpā nêtä-āyi urā pattā-mos jāyā-kwol patittē ul (voss) ūnlēptankwā = 'Az ezentul levő napokon a fonatos hajú leányasszonyt ideje (módja) végéig atyja házának zugába sohase ültessék'. *Munkácsi* i. m. IV. k. III. IX. 233 l.

(a), γ. Nyomósító szerepű egyes 3. személyű birtokos szem.-raggal ellátott, személyt jelentő főnevekre való, összetett jelzős szerkezetű példák.

ti xumitā kwālēm xumiñ sāmte = 'ezen férfi járta-kelte férfias vidéken'. *Munkácsi* i. m. I. k. VI. 107 l.

ti nêtä kwālēm nēyēñ sāmte manēr vqare'it = 'Ezen nő járta kelte nős vidéken mit csinálnak ők?' *Munkácsi* i. m. I. k. VI. 107 l.

āñkwā minēm āñkwiñ nūrkwē am at xāntile'im = '(az) anyától eredt anyai bosszúokot nem talállok'. *Munkácsi* i. m. II. k. II. 26 l.

Az előbbivel teljesen azonos típusú példa. Ugyanilyen a következő két mondat is:

jāyā minēm jāyiñ nur man at āñsikeu = 'atyától eredt atyai bosszúokunk nincs' és:

āñkwā minēm āñkwiñ nur man at āñsikeu = 'anyától eredt anyai bosszúokunk nincs.' Mindakettő *Munkácsi* i. m. II. k. II. 27 l.

jäyā minēm jāyiñ nurkwē am at āñsile'im = 'atyától eredt atyai bosszúokom nincsen'. *Munkácsi* i. m. II. k. II. 26 l.

Itt *Munkácsi* a *jäyā* szót nem fordítja ugyan 'az atyá'-nak, mi azonban azt hisszük, hogy már maga az a körülmény, hogy a *jäyā* itt nem 'atyjá'-t, hanem csak 'atyá'-t jelent, föl jogosít bennünket arra, hogy ezt az alakot is határozott nom.-nak fogjuk föl s így a rajta levő -ä szem.-ragnak nyomósító szerepet tulajdonítsunk. Azonkívül figyelemreméltó, hogy a *jäyā* szó itt jelzőként szerepel.

tāl' ālēp nēä āñk taw xātēltēm = 'Kontyos hajú asszony — nejétől bevilágított . . .' *Munkácsi* i. m. III. k. VI. 220 l.

xumit sāt sältēm kwol atilāli = 'belépő hét férfiúval teli házat szed egybe'. *Munkácsi* i. m. III. k. VII. szak. II. 377 l.

nēä sāt sältēm kwol vōrmēltāli = 'Belépő hét nővel (teli) házat gyűjt egybe (?)' *Munkácsi* i. m. III. k. VII. 377 l. (Szó szerint: 'neje hét belépett házat gyűjt egybe' > 'a nő hét (= a hét nő) belépett házat gyűjt egybe').

sātā nē tāltēm xāp nēilāli = 'hét nővel megszállott ladik tűnik elő'. *Munkácsi* i. m. III. k. IX. I. 442 l.

tā'ilä sältēm nēyiñ kwol namēl sältēpālmēm = 'A belépettekkel megtelt nő házba szándékosan léptem én be'. *Munkácsi* i. m. IV. k. III. szak. VI. (A bálványocska színjátéka) 204 l.

ta'ilä sältēm nēyiñ kwol manēr vōwilāle'im = 'a belépettekkel megtelt nő háztól ugyan mit kéregetek én?' *Munkácsi* i. m. IV. k. III. szak. VI. 205 l.

ta'ilä sältēm xumiñ kwol namēl sältēpālmēm = 'a belépettekkel megtelt férfias házba szándékosan léptem én be'. *Munkácsi* i. m. IV. k. III. szak. 204 l.

tā'ilä sältēm nēyiñ kwol am manēr sa'ililāle'im = 'a belépettekkel megtelt nő háztól ugyan mit kívánok én?' *Munkácsi* i. m. IV. k. III. VI. 205 l.

tā'ilä sältēm nēyiñ kwol sultēm šopēr tiniñ jer am sultēptiänēm = 'A belépettekkel megtelt nő házat a bámészkodó fajt, a drága, módjával hozom én bámulatba'. *Munkácsi* i. m. IV. k. III. szak. VI. 206 l.

ta'ılä şältēm xumiñ kwol şultēm şöpër tiniñ qul am şultēptiänēm = 'A belépettekkel megtelt férfias házat a báméshzkodó fajd, a drága, módjával hozom én bámulatba'. Ugyanazon a lapon.

akit-ājkä-pält jū minēs = 'Bácsi-öregéhez haza ment'. *Munkácsi* i. m. IV. k. III. szak. XVIII. 255 l. (aki = 'nagybátyja').

akit-ājkä jaut xartéstä = 'Bácsi-öregé ijját megrántotta'. *Munkácsi* i. m. IV. k. III. szak. 255 l. (Szószerint: a bácsi örege).

(a), ő. A továbbiakban néhány nyomósító szerepű egyes 3. sz.-ű birt. szem.-raggal + vogul ablativusi -n (< fgr. locat. -n) raggal ellátott személyt jelentő főnévvel való mondatot közlünk.

ēkwatän tārmatawē ājkätän ālmejawē = 'Az asszony elbocsájtja (kezéből a gyermeket), az öreg fölemeli'. *Munkácsi* i. m. I. k. VIII. 137 l.

Ez a mondat szószerint fordítva így hangzanék: 'Az aszszonytól elbocsáttatik, az öregtől fölemeltetik', mert 1. az egyes 3. személyű -tā birtokos szem. ragnak itt nyomósító (= hat.-nom.) szerepe van, 2. mert az *ēkbatä* és *ājkätä* alak végén levő -n ablativusi rag és mert 3. a *tarmataβä* és *ālmejaβä* β-je (*Munkácsi* w-vel jelöli) a **passivum** jele.

Au xumitän pojtēllawē = 'A másik férfi csitítja'. *Munkácsi* i. m. II. k. V. 306 l.

Szószerint: 'Egyik férfitől csitíttatik'. Mivel azonban a -tā birt. szem.-ragnak itt nem birt. szem.-rag szerepe van, hanem hat. nominativus kifejezésére szolgál, azért szerepének megfelelően így kellene fordítanunk a mondatot: 'Az egyik férfitől csitíttatik'. A vog.-ban e mondat igéje passivumban áll, ezt mutatja a *pojtēllawē* alak -w-je, mely a **passivum** jele.

A *xumitä* alak végén levő -n vogul abl.-i rag, mely a fgr. locat. n-re megy vissza s csak funkcióváltozás következtében kapta mai szerepét. Hogy az 'Az egyik férfitől csitíttatik' hangzású mondatot úgy fordítja *Munkácsi*, hogy 'A másik férfi csitítja', az csak természetes, hisz a magyar nyelv szellemének jobban megfelel az activumi (cselekvő) szerkezet. Legföljebb csak az szorulna némi

magyarázatra, hogy az 'egy, egyik' jelentésű *au* szócskát miért fordítja itt 'másik'-nak? Erre nézve azonban fölvilágosít bennünket a Vog. népk. gyűjt. II. kötetében található „*A Kaltes ledny nászregéje*“-nek szövege.

au xumitän q̄s pojłéltawé = 'A másik férfi ismét csitítja'.
Munkácsi Vog. népk. gyűjt. II. köt. V. 306 l.

sēmél luwiñ xumitän hawélawém = 'fekete lovas ember üldöz engem'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 153 l.

Ha nem tekintjük a birt. szem.-rag nyomósító szerepét, akkor ilyen szószerinti fordítást kapunk: 'fekete lovas emberétől üldöztetem', mert a *-w* a vogulban tudvalevőleg a passzívum jele. A birt. személyrag nyomósító szerepének figyelembevételével ellenben azt kapjuk, hogy 'a fekete lovas embertől üldöztetem' = 'a fekete lovas ember üldöz engem'. A fönnebb már magyarázott példák alapján nincs mit megütköznünk azon, hogy *Munkácsi* elhagyja a névelőt.

vıyır luwiñ xumitän hawlawém = 'rőt lovas ember üldöz engem'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 158 l.

kēlp luwiñ xumitän hawlawém = 'vörös lovas férfi üldöz engem' (szószerint: 'vörös lovas férfiától üldöztetem' = 'a vörös, lovas férfi üldöz engem'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 158 l.

kēlp luw xumitän hawlawém = 'Egy vörös ló férfja üldöz engem'. *Munkácsi* i. m. III. III. 177 l.

Szószerint: 'egy vörös ló férfiától üldöztetem' = 'egy vörös ló férfja üldöz engem'. Hogy itt a *xum* szó végén a *-tä* birt. szem.-ragnak nem eredeti (azaz birt. szem.-ragú), hanem nyomósító funkciója van, azt a *kēlp luwiñ xumitä xulilém* = 'A vörös lovas férfit elhagyom' példából látfjuk.

kēlp luw xumitän totéltawém = 'egy vörös ló férfja ér utól nyargalva engem'. *Munkácsi* i. m. III. k. III. 177 l. Épúgy, mint az előbbi példa, majdnem szószerinti fordítás. Különben vele analóg szerkezet.

paul saw saw nēän tawtılawém = 'falubeli sok sok asszony visz evezve engem'. (Szószerint: 'a falubeli sok sok asszonytól vitetem én...') *Munkácsi* i. m. III. k. VII. szak. I. 364 l.

mōt xumitän pōr-sānā jūw-nīremtawēs = 'ama másik ember ikrás tálat visszaragadta'. *Munkácsi* i. m. IV. k. III., XIV. 246 l.

xūtēla-tq̄rmēt sātīñ l'q̄ñxēn xq̄ñxān pūwīlālimē = 'nappali ladikos vadászatod szerencsés útja, hogy kitől van megbűvölve...' *Munkácsi* i. m. IV. k. III., XVI. 248 l.

kaxrēn patēm xumitän surmiñ kwol surmēn-ke joxtawē = 'Ha valamely férfiúnak vágya fogna kerekedni s tetőnyílásos házad tetőnyílásához eljön'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 55 l.

Ez a mondat szerintem homályos. Szerkezetének homályosságát még fokozza az a körülmény, hogy nem azt olvassuk magyar fordításban: 'ha a férfiúnak vágya' stb., hanem 'ha valamely férfiúnak', tehát itt csak valamely, közelebből meg nem határozott férfiről van szó. Mivel azonban 1. *xumitän* itt nem 'férfiának' (= férfiától, minthogy a vog.-ban ebben az esetben abl.-val állunk szemben), tehát nincs a ragnak birt. szem.-rag szerepe, 2. meg a *xumitän* alak a határozott nom. *xumitā* tövéből + -n abl.-i (< fgr. locativusi) ragból áll, teljesség kedvéért ezt a mondatot is felvettem bizonyítékaim közé.

namētnē patēm xūmitän āwiñ kwol āwīn-ke xq̄ntawē = 'ha valamely férfiúnak kedve fogna kerekedni s ajtós házad ajtaját megtalálja'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 55 l.

am vojpilēm nārē kātēp māñ nē āyitän atēm pil kāsīñ l'q̄ñxné l'ūl'uñkwē l'āmā sastēm saw rq̄s saw tēlēm = 'magamféle zsenge kezű kis leányasszony számára gyűjthető bogyónak vigasságos útjára állani (késztő) zelniczéjét termő sok fővénypart sok termett'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. (Az égből való leszállás szigvai éneke) 41 l.

Ezen esetben a *nē āyitän* szót úgy fordítja a vogul népköltési gyűjtemény közlője, hogy 'leányasszony' (ami természetesen nom.; a névelőt nem teszi ki) s utána teszi a *sámára* névutót, a valóságban azonban *āyitän* ablativusi alak, mely a hat. nom. *āyitā* tövéből + -n ablativusi ragból áll. *Āyitän* szószerint: 'leányá'-tól, itt azonban a. m. 'a leánytól'. *Nē āyitän atēm pil kāsīñ* stb. tehát azt jelenti szószerint, hogy: 'A leányasszonytól gyűjthető bogyónak vigasságos útjára stb...' Ezt az értelmet úgy egyeztetethetjük a *M.*-féle fordítással, hogy ami a leánytól (= 'ő általa') gyűjthető, az ebben az esetben a leány számára való.

jānk luwiñ xumitān nāwlilawēm = 'fehér lovas férfi üldöz engem'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 162 l.

sēmēl luw xumitān nāwlawēm = 'fekete lónak férfja (értsd: fekete lovas férfi) üldöz engem'. *Munkácsi* i. m. III. k. III. (Sigva-melléki ének) 172 l.

(a), ε. Nyomósító szerepű, egyes 3. szm.-ű birt. szem.-raggal ellátott, személyt jelentő főnevekre való lativusi értékű példa.

Taw kwalyä jäktñä' jēm̄ts ta-kēm nētä-pālt mol'ēm̄li = 'Ő olyanná lett, mintha kötelet vágna, úgy siet feleségéhez'. *Munkácsi* i. m. IV. k. VII. szak. 423 l.

(b), γ. Nyomósító szerepű egyes 3. szm.-ű birt. szem.-raggal ellátott, testrészek nevét jelentő főnevekre való összetett jelzős szerkezetű példák.

kātä āpriñ nē vātmä = 'A fűrge kezű nő szedése'. *Munkácsi* i. m. III. k. IX. szak. II. 457 l. (Szószerint: 'keze fűrge nő szedése'.)

sipä jäktēm tāriñ ūlēm xuje'in = 'nyak levágható gyökeres álmot midőn alszol (fekszel) vala'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. (Lozva-főfalvi reggeli ének) 197 l.

sipä jäktim sari ūlēm porxä jäktim nāñrā ūlēm = 'nyak leüthető erős álmot, derék leüthető hatalmas álmot'. *Munkácsi* i. m. II. 274 l.

sip = 'nyak', *porēx* = 'derék', tehát szószerint: 'nyaka leüthető, dereka leüthető'. Innen a birt. szem.-ragnak határozott accusativusi szerepét tekintetbe véve, 'a nyak leüthető' stb. s innen a névelő elhagyásával = 'nyak leüthető' stb.

porxä jäjtnē sari ūlēm ē ä totipawēm = 'derék-leüthető igaz álomba juttatnak engem'. *Munkácsi* i. m. III. k. IX. szak. I. 453 l.

kātä pēri jamēs jon' am sunsäsēm = 'Kézcsavaró jeles játékot nézdegéltem én'. *Munkácsi* i. m. III. k. VI. szak. III. (A Vagla-fői öreg éneke) 343 l.

koqlä-pēr jāmēs jānin t'ü' šunštāwasēm = 'Kézcsavaró szép játékot mutattak ott nekem'. *Munkácsi* i. m. III. k. VI. szak. IV. (A *Kosmak-erdei ének*) 357 l. (szószerinti fordítása: 'a kézcsavaró szép játéktól ott mutattattam'.) Ez különben középzavai nyelvjárásból való példa.

kātä pēri jāmēs jonyil jonyēsani = '... kézcsavargató szép játékkal játszottak'. *Munkácsi* i. m. III. k. VII. szak. II. 398 l.

la'ülä pēri jāmēs jonyil jonyawēm = 'lábcsavargató jeles játékot játszanak előttem'. *Munkácsi* i. m. III. k. IV. 210, VI. 280 l. VIII. 394 l. (Szószerinti fordítása: 'a lábcsavargató jeles játékkal játszatom'.)

la'ülä pēri jāmēs jon' ti sunsēskälēn = 'lábcsavargató jeles játékot láttál im kedvesem'. *Munkácsi* i. m. III. I. 216. (Szószerint: 'lábcsavargató jeles ...' > 'a lábcsavargató ...')

la'ülä pēri jāmēs jon' am vāsēm = 'lábcsavargató jeles játékot láttam én'. *Munkácsi* i. m. III. VI. szak. III. 343 l.

la'ülä-pēri jāmēs jonyil jonyēsani = 'lábcsavargató szép játékkal játszottak'. *Munkácsi* i. m. III. k. VIII. szak. II. 398 l.

lailä-pēr jāmēs jānin t'üf-tē üsēm = 'Lábcsavargató szép játékot szemléltem én ottan'. *Munkácsi* i. m. III. VI. szak. IV. 357 l. (Középzavai.)

jāsä pēri jāmēs jonyil jonyentāwasēm = 'lábcsavargató jeles játékot játszottak előttem'. *Munkácsi* i. m. III. k. IV. szak. II. 221 l.

puñkä jäktim tāriñ ülēm xotä mos xuje'in? = 'fej levágható gyökeres álmot ugyan meddig alszol még?'. *Munkácsi* i. m. III. k. VI. 213 l.

sipä jäktēnē sari ülēm iñ ti xuje'in = 'nyak-levágható igaz álmot im még mindig alszol'. *Munkácsi* i. m. III. k. IV. 205 l.

sipä jäktim tāriñ ülēm xotä mos xuje'in = 'nyak-levágható gyökeres álmot ugyan meddig alszol még?'. *Munkácsi* i. m. III. VI. 213 l.

sipä jäktēm tāriñ ü'ēm iñēt ojawēm = 'Nyak-levágható gyökeres álommal még el nem aludtam'. *Munkácsi* i. m. III. VI. szak. I. („*Khuljem-falvi nőstény-állat éneke*“) 313 l.

kātā pēri jāmēs jonʔil jonʔawēm = 'Kézcsavargató jeles játékokat játszanak előttem'. *Munkácsi* i. m. III. VI. 210, 280, 394 l.

A mondat szószerinti fordítása a következő: 'Keze csavargató jeles játékkal játszatom'. Minthogy a magyarban az ilyen szerkezet elképzelhetetlen, érthető *Munkácsinak* szabad fordítása.

kātā pēri jāmēs jonʔil jonʔawēm = 'kézcsavargató jeles játékokat játszanak előttem'. *Munkácsi* i. m. III. VI. 212 l.

kā'ā pēri jāmēs jonʔil sunstawēm = 'kézcsavargató jeles játékokat mutatnak neked'. *Munkácsi* i. m. III. VI. 213 l.

mōlāl măn kātā pēri jāmēs jonʔi' sussēm = 'A minap akár-mennyi kézcsavargató jeles játékot láttál'. *Munkácsi* i. m. III. VI. 214 l.

pīkwē, pīkwē! kātā pēri jāmēs jonʔi' ti sunsēs-kälēm = 'Fiúcska, fiúcska! kézcsavargató jeles játékot láttál im, kedvesem'. *Munkácsi* i. m. III. k. IV. szak. I. (*Állatot tanító búcsúének*) 216 l.

kātā pēri jāmēs jonʔil sunstawäsēm = 'Kézcsavargató jeles játékot mutattak nekem'. *Munkácsi* i. m. III. k. IV. szak. II. 235 l.

akw'pāl saw pālēm sipā jāktēm tāriñ ūlēm xujlālī = 'egyik oldali fél csillagod (szemed) nyak-levágható gyökeres álmod alszik vala'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 198 l.

sip = nyak, tehát *sipā* = nyaka; példánkban azonban az -ā szem.-ragnak nyomósító szerepe van.

akw'pāl sāni pālēm sipā jāktēm tāriñ ūlēm xujlālī = 'egyik oldali fél-orrlyukad nyak-levágható gyökeres álmod alszik vala'. *Munkácsi* Vog. népk. gyűjt. III. köt. II. 198 l.

añ ūs sipā jāktēm tāriñ ūlēm tox osiñā'i, tox ti xujlālēm = 'Most pedig nyak-levágható gyökeres álmod íme oly mélyen (vas-tagon), olyannyira alszol'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 199 l.

koqātā per jāmēs jāni mǎntān khwǎl-khuj pǎñkēt janit joqamen-tǎst = 'kézcsavargató jeles táncot (játékot) a reghajnal derengése idején, már régóta járt'. *Munkácsi* i. m. III. II. (*Állat költő ének*) 203 l.

Itt megjegyzendő, hogy *kāt*, *koqāt*⁴⁾ = 'kéz', a szó végén levő -ā pedig ebben az esetben nyomósító szerepű egyes 3. szem. birt. sz.-rag.

⁴⁾ Ez utóbbi középzvojai nyelvjárású változat.

nañ ḡs puñkā jāktenē sari ūlēm iñ ti xuje'in = 'te pedig fejelevágható igazi álmod még mindig alszol'. *Munkácsi* i. m. III. IV. („Munkásfalvi korai ébredő ének“) 205 l.

Az előbbivel analóg példa, amennyiben *puñk* = 'fej'.

sipā jāktēnē sari ūlēm iñ ti xuje'in = 'nyak levágható igaz álmod im még mindig alszol'. *Munkácsi* i. m. III. k. IV. 205 l.

sipā jāktim tāriñ ūlēm tot ta xujilēm, porxā jāktim porxiñ ūlēm tot ta xujilēm = 'Nyak-levágható gyökeres álmod alszom im ottan, derék-levágható derekas álmod alszom im ottan'. *Munkácsi* i. m. III. k. III. 96 l.

sip = 'nyak'. Ilyen *sipā jāktim* (szó szerint 'nyaka-levágható')-féle példával már fönnebb is találkoztunk. Lásd fönnebb: *sol'ā minēm sol'iñ tāl* ... stb.

sipā jāktim a birt. szem.-rag nyomósító szerepének tekintet-bevételével azt jelentené, hogy (szó szerint) 'a nyak levágható', itt azonban a fordító elhagyja a névelőt. (Hasonlóképp fönnebb: *sol'ā minēm*-et, a dér-járó-nak fordítja *Munkácsi*, de ugyanott a *sipā jāktim*-ot 'nyak-levágható'-nak írja. Szerkezetére nézve pedig mindkét kifejezés szemmel láthatólag azonos s így, ha már másért nem, csak a *sol'ā minēm* alapján a *sipā jāktim* kifejezésbeli *sipā* alakot joggal tarthatjuk nominativusnak, természetesen csak nyelvtani alakját illetőleg, mert értelem szempontjából ez, legalább az idézett példában, accusativus. Mert t. i. az északlozvai nyj.-ban az accusativus alakjára nézve azonos a nominativussal, — ragtalan. Ezt már fönnebb is említettük. Így tehát nyilvánvaló az egyes 3. szem. birt. szem.-rag nyomósító szerepe.)

(d), α. Nyomósító szerepű egyes 3. személyű birtokos személyraggal ellátott egyéb névszókra (köznevekre) való határozott nominativusi példák.

Urā-ke sāt urā mūs nāmtēm jāñxtilēm = 'Ami oldalát illeti, hét oldal szerint forgatám elmémet'. *Munkácsi* i. m. IV. VII. 424 l.

ti sisā mañtiñ ... = 'ezen idő alatt ...' *Munkácsi* i. m. IV. k. III. sz. VIII. 212 l.

xañlā-sām-paul = 'Vizesés-vidéki falu'. *Munkácsi* i. m. IV. k. VIII. 436 l. (szó szerint: 'Vizesése-vidék-falu' > 'vizesés-vidék falu' s innen 'a vizesés-vidéki falu').

juwi-āwiŋ' ĩmp-jampu toulēmłēs = 'a nő-testvér aranyhegy-madárkép röpült tova'. *Munkácsi* i. m. IV. k. V., V. 368 l. — Ez tavdai nyj.-ú példa.

āmpä ta-kwoss puri, puri = 'Az eb csak harap, harap'. = *Munkácsi* i. m. III. k. IX. szak. 461 l.

(d), β. Ugyanilyen *raggal* ellátott köznevekre való *határozott accusativusi* példák.

uj tuŋsi šoqu sūwēt pušn tajiltoqliän = 'A jávor álló sok legelőt mind bejárták hótalpakkal'. *Munkácsi* i. m. IV., IV. szak. III. 313 l.

l'apatä lakwχatuŋkwē pate' in = 'Ha a közelbe kezdesz lopózkodni'. *Munkácsi* i. m. IV. VII. szak. 414 l. ('Ha közelét lopózkodni kezded' > 'ha a közelet (> közelbe)...')

ēlā χōltmū jui-pāl'ē = 'miután egy éjjelt eltöltöttünk'. *Munkácsi* i. m. IV. k. III. szak. XXVII. 273 l.

(d), β. *Határozott accusativusi* (hat. tárgyi) értékű egyéb főneveket tartalmazó példák.

vōl'ä sāt'ē' mini, rāšä sāt'ē' mini = 'Folyófordulót hétszeresen megy, fővénypartot hétszeresen megy...'. *Munkácsi* i. m. III. k. VII. szak. III. 378 l.

kwāls, karapli-ŋolnēl māñnūw potaliäyā visäyā, pūfin pinsäyā = 'Fölkelt, a hajó orrából a két kisebb gömböt kivette s kebelébe helyezte'. *Munkácsi* i. m. IV. k. V. I. 338 l.

(d), γ. Nyomósító szerepű egyes 3. személyű birt. szem.-raggal ellátott egyéb névszókra (köznevekre) való összetett jelzős szerkezetű példák.

jiwä tarä matä māñē χumit šölpe'it = 'valami gyér erdős (fás) földtájakra érkeznek (jelennek) meg'. *Munkácsi* i. m. I. VI. 111. l.

Ez a mondat lehetőleg szószerint lefordítva így hangzanék: 'Fája gyér valami földre az emberek jelennek meg'. Ez viszont talán így értelmezhető: 'A fával ritkán benőtt (valami) földre az emberek érkeznek meg'.

Tāl ās sāñkā-kān kinsilēm = 'Ezután ismét a forró fekvő teret keresem'. *Munkácsi* i. m. III. II. 159 l.

sāñkā-kān xāntilēm, xāntilēm = 'A forró fekvő teret megtalálom, megtalálom'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 160 l.

nulā minēm saw jā va'iltilēm = 'áradmányvize megindult sok folyóhoz leszállók'. *Munkácsi* i. m. III. k. V. 257 l. (*nul* = 'a folyó sebje').

putā minēm saw sājim kwātilēm = 'Jégburok fölötti vize megindult sok patakot járok meg'. *Munkácsi* i. m. III. k. V. szak. II. 257 l. (jégburok fölötti vize' . . . > 'a jégburok fölötti víz').

qsiñ tul sāplā-ness ūnti = 'vastag felhő oszlopképen ül oda'. *Munkácsi* i. m. IV. k. III. 209 l. (a *sāpēl* = 'oszlop' szót nem találtam meg Munkácsi művéhez csatolt Szómutatóban. Ez az adat csak akkor jó, ha *sāpēl* = 'oszlop').

Miskērēx sitā-pili sol'-qšen jāl-vaxtēstēl sitā-pili pourmēts, tou tū'-pojīt miñānt = 'Az ifjú a czérnagombolyagot ledobta a földre, a cérnagombolyag gördülni kezdett, ő annak mögötte megy'. *Munkácsi* i. m. IV. k. V. 363 l. Ez is tavadai nyj.-ú példa.

aman tālā-ke tālā sāt āls, aman tuwā-ke tuwā sāt āls = 'Talán tele hét télen át tartott (volt), talán nyara hét nyáron át tartott (volt)'. *Munkácsi* i. m. IV. k. III. szak. VIII. 227 l.

L'ixne towiteliu, sitā-pili il-pātānt-ñamērtk = 'Szögre akasztják a cérnagombolyagot (de) leesik. — Tojás. —' *Munkácsi* i. m. IV. k. VI. szak. 404 l. Tavadai nyj.-ú példa.

Tāl ās sāñkā-kān kinsilēm, kinsilēm = 'Ezután ismét a forró fekvőhelyet keresem, keresem'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. („*Anjā falvi ének*“) 155 l.

Ezen példa szerkezetére nézve azonos a már fentebb idézett *sāñkā-kān kinsilēm* hangzású mondattal.

muñmā-kān kinsilēm, kinsilēm = 'az izzadtságos fekvőhelyet keresem, keresem'. *Munkácsi* i. m. III. II. (*Anjā falvi ének*) 155 l.

sāñkā-kän x̣āntilēm, x̣āntilēm = 'A forró fekvő teret megtalálom, megtalálom'. *Munkácsi* i. m. III. II. 155 l.

muñmä kän x̣āntilēm, x̣āntilēm = 'Az izzadságos fekvőteret megtalálom, megtalálom'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. 155 l.

pi ä nakä šuññ tūw vāritä = 'A bogyótermésében bőséges nyarat alkotja'. *Munkácsi* i. m. III. k. V. szak. II. 255 l.

(A birt. szem.-rag nyomósító szerepének figyelembevételével nélkül a mondat szószerinti fordítása a következő: 'bogyója termésében bőséges ... stb.')

pākwä nakä šuññ tūw pūnsitā = 'A termésben bőséges nyarat megnyitja (fenséges Égatyám)' *Munkácsi* i. m. III. k. V. szak. II. 255 l.

Az előbbivel analóg mondat.

vōl'ä-ke saw vōl' jāmēn = folyófordulóból sok folyófordulót járj'. *Munkácsi* i. m. III. k. VI. szak. II. 326 l.

vōl'ä-ke akw' vōl' jāmēs = 'Folyófordulóból egy folyófordulót járj'. *Munkácsi* i. m. III. k. VI. szak. II. 328 l.

sāñkā-kän kinsilēm = 'A forró (fekvő) teret keresem'. *Munkácsi* i. m. III. II. („A Világügyelő Férfi“-tól az „Ég fiá“-tól való leterítettetés éneke An-jä faluban) 151 l.

Megemlíthetjük, hogy a nyomósító szerepű 3. sz. birt. szem.-rag itt *nem* a *kän* = 'tér' jelzett szón, hanem az eredetileg főnévi jelentésű, de itt jelzőként használt *sāñk* = 'verőfény hőség' névszón van.

muñmä-kän kinsilēm = 'Az izzadságos (fekvő) teret keresem'. *Munkácsi* i. m. III. 151 l. Az előbbivel teljesen analóg szerkezetű példa. Ilyen a következő is.

sāñkā-kän x̣āntmēm jui-pālt, muñmä-kän x̣āntmēm jui-pālt = 'A forró fekvő teret miután megtaláltam, az izzadságos fekvő teret miután megtaláltam'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. (A „Világügyelő Férfi“-tól az „Ég fiá“-tól való leterítettetés éneke An-jä faluban.) 151 l.

ujä la'ıl patné šaxliñ mā tārätēn = 'Állat lába bukó halmos földet bocsáss alá'. *Munkácsi* i. m. III. k. III. 173 l.

Szószerint: 'állata-láb bukó halmos földet bocsáss alá'. Nem tűnhetik föl, hogy a *la'ül* szón nincs birtokos szem.-rag, mert amint már említettük, a vogulban a birt. viszony kifejezése esetén igen gyakori a birt. szem. rag. elhagyása. Ez volt különben az eredeti fgr. szerkezet s így a magyarban is eredetibb a *ház-tető*, *csizma-sarok* stb. efféle szerkezet, mint a *ház teteje*, *csizma sarka*-féle. (Lásd: *Mészöly Gedeon*: „A halotti beszéd tárgyas elbeszélő mult alakjai . . .” Budapest 1931, 65 l.)

uj = 'állat'. Minthogy az *ujä* alak határozott nominativus, a fönti fordítás következőképpen módosul: 'az állat-láb (= lába) bukó halmos földet bocsáss alá' = 'Állat lába bukó halmos földet...'

völ'ä-ke saw völ' jāmén jui-pält = 'folyófordulóból sok folyófordulót miután megjártál'. *Munkácsi* i. m. III. k. VI. szak. II. 330 l.

völ'ä-ke kit völ' jāmén = 'folyófordulóból két folyófordulót járt'. *Munkácsi* i. m. III. VI. II. 331 l.

rāsä-ke xūrem rās jāmén = 'fövénypartból három fövénypartot járt'. *Munkácsi* i. m. i. m. III. k. VI. szak. II. 327 l.

rāsä-ke kit rās jāmés = 'fövénypartból két fövénypartot járt'. *Munkácsi* i. m. III. k. VI. szak. II. 329 l.

pilä nusä xätel vārs = 'bogyóban inséges napot alkotott'. *Munkácsi* i. m. III. VIII. szak. III. 436 l.

xätelä tärmet sätin l'ānxä tālitä-ke = 'ha nappali ladikos vadászatának szerencsés útjára ladikjába ül'. *Munkácsi* i. m. IV. k. III. sz. 247 l. ('Ha a nappali ladikos vadászatának . . . > 'ha nappali . . .')

mén äm nūn sitä-pili = 'Adok én neked egy cérnagombolyagot'. *Munkácsi* i. m. IV. k. V. szak. 363 l. [... egy hajlata (> gombolyaga) cérnát > az egy gombolyag cérnát > egy gombolyag cérnát > egy cérnagombolyagot].

xotäl' ālne ajāñ xum saw pīēm pumä nāl jonye'it, nīrā nāl jonye'it = 'Mindenfelé levő apródférfi sok legényem fűszárnyillaal játszik, vesszőnyillaal játszik'. *Munkácsi* i. m. II. k. VII. 182 l.

pumä nāl jonye'it szószerint azt jelentené, hogy 'füve nyilat játszanak' = 'fűszár nyillaal játszanak' s innen — 'a fűszár nyillaal

játszik' (t. i. sok legény). Itt nincs ugyan úgy fordítva, hogy 'a fűszár nyillal játszik', de már maga az a tény, hogy a *pumä* és *ñirä* szót *nem fűszárának és vesszejének* fordítja *Munkácsi*, okot szolgáltat arra, hogy e szavak -*ä* birt. szem.-ragjában is érezzük a nyomósítást. Analóg esetnek tartom a fönnebb idézett *jäyä minëm jäyin nurkwë am at q̄nsile'im* = 'atyától eredt atyai bosszúokom nincsen', vagy *āñkwä minëm āñkwin nurkwë am at x̄ntile'im* = '(az) anyától eredt bosszúokat nem találók'-féle mondatokkal, ezért ugyanazon az alapon soroltam bizonyítékaim közé.

añ kēlpän sāspä sānsiñ jaut t̄armä xalt = 'Ama véres hajlatú, hajlatos íjnak rezgése közben'. *Munkácsi* i. m. III. k. VII. II. 374 l. (ama [vére-se] = vérese hajlatú ... > ama (a) véres ... > ama véres hajlatú ...)

khotail ti sitä-pili puwärim miñi, nou tū'i minën = 'ahová ez a cérnagombolyag gurulva megy, te menj arra'. *Munkácsi* i. m. IV. k. V. szak. 363 l. Tardai nyj.-ú példa.

l̄qmä nusä x̄tél vārs = 'zelniczében inséges napot alkotott'. *Munkácsi* i. m. III. k. VIII. szak. III. 436 l.

sitä-pili tō-p̄x̄t tōñsni q̄ñu-p̄x̄n joxti = 'A cérnagombolyag egy tő mellett álló fenyőhöz érkezik'. *Munkácsi* i. m. IV. k. V. szak. V. 363 l.

jiwä-ke mäs̄tēr valšäm sañrilañkwë totilamä = 'fából való mesteri forgácsot faragni vitte el'. *Munkácsi* i. m. III. k. VII. szak. I. 384 l.

(d), γ. Ugyanilyen személyraggal ellátott egyéb névszókra (köznevekre) való összetett jelzős szerkezetű példák.

sol'ä minëm sol'iñ täl sipä jäktim tārīñ ülēm xujililēm = 'A dér-járó deres télen át -nyak-levágható gyökeres álmot aluszom'. *Munkácsi* i. m. III. k. I. (a „hatalmas állat“, az „Ég leánya“ felülről való leszállásának éneke *An-jä faluban*) 32 l.

Szószerint: 'Dere-járó deres télen át nyaka levágható stb ...' (ha nem vesszük tekintetbe a 3. szem. birt. szem.-ragnak nyomósító szerepét).

l'āmā sās̄tēm l'āmpā rās' ujin xāntilāle'im = 'zelniczét termő zelniczés fővénypartot talállok én, állatod'. *Munkácsi* i. m. III. k. II. szak. I. 442 l.

Szószerinti fordítása: 'zelniczét termő stb . . .' = 'a zelniczét termő stb.'

ūsān vīnē jānē' turēl ājkā kwālēpawēs = 'a várost bevevő nagy ordítással kél az öreg ellen'. *Munkácsi* i. m. III. k. VI. szak. II. 374 l.

moraxā sās̄tēm moraxīn nār xāntilālmēm = 'sárgamálnát termő sárgamálnás mocsarat találtam'. *Munkácsi* i. m. III. k. I. (A világ-ügyelő férfitől, „Ég fiától való leszállítottás éneke Múnkeszben“) 134 l.

Moraxā alakra nézve azonos a fönnebb idézett *sipā*, vagy *solā* alakkal. Mivel a *solā minēm*-et 'a dér-járó'-nak fordítja a mű szerzője s amellet a vele teljesen azonos szerkezetű *sipā jāktim* kifejezést csak 'nyak-levágható'-nak (névelő nélkül), nincs mit azon megütköznünk, hogy a *moraxā sās̄tēm*-et (amely alakjára nézve egész bizonyosan egyes 3. sz. birt. szem.-raggal ellátott határozott nominativusi jelzős változat) szintén nem 'a sárgamálnát termő' stb-nek (szószerint 'sárgamálnáját' = 'sárgamálnája', erről a jelenségről már előbb volt szó), hanem csak 'sárgamálnát termő'-nek értelmezi. Ehhez hasonló esetek majd a továbbiakban is előfordulnak s így ezeknek a magyarázata már ott fölöslegessé válik.

pilā sās̄tēm saw rās' sawā jāmīlilēm = 'A bogyóját termő sok fővénypartot sok számmal járdalom'. *Munkácsi* i. m. III. k. V. szak. I. 238 l. (szószerinti fordítása: 'A bogyóját termő sok fővénypart sokát járdalom').

pakwā patēm saw suj sawā jāmīlilēm = 'a tobozát termő sok fenyvesligetet sok számmal járdalom'. *Munkácsi* i. m. III. k. V. szak. I. 239 l.

(d), ő. Nyomósító szerepű egyes 3. szem-ű birt. szem.-raggal + vogul elativusi -nél [(*< fgr. locat *-n + abl. *-l*) (*< *ḡ*)] raggal ellátott egyéb névszókra (köznevekre) való példa.

Aw xum kwolānēl kwon kwāli = 'egy ember kimegy a házból'. *Munkácsi* i. m. IV. k. VI. szak. 385 l.

(d), *ε*. Nyomósító szerepű egyes 3. szm-ű birt. szem. raggal + vog. sublativusi -nē (< fgr. locat. -n + lat.*-γ) raggal ellátott egyéb névszókra (köznevekre) való példák.

takwi jäktēm āñkwēlän χuritā mastuñkwä = 'A maga vágta tuskóra öltessék az ő alakja'. Munkácsi i. m. III. k. VII. szak. II. 429 l.

tül kwolän jūw-sälti = 'Azután visszamegy a házba'. Munkácsi i. m. IV. k. VI. 385 l.

(d), *η*. Nyomósító szerepű, egyes 3. szm-ű, birt. raggal + instrumentalis -tēl raggal ellátott egyéb névszókra (köznevekre) való példa.

χanl-pattayä jäy qñsēm χuritätēl = 'egyszer csak hónalját azon módon, amint az apja csinálta...' Munkácsi i. m. II. k. IX. 213 l.

χuri = 'alak', 'kép', 'minta'.

χuritā = 1. 'alakja', 2. 'az alak' stb. (hat. nom.), tehát *χuritätēl* = 'az (n) alakkal', 'a móddal', vagy 'az alakon', 'a módon' stb. s innen 'azon módon'. Itt tehát megint világos a nyomósítás.

Az adatok összegyűjtése közben azonban föltűnt nekünk, hogy a vogulban (és részben más fgr. nyelvben is) főleg személyt jelentő főnevekhez és testrészek neveihez járul ilyen nyomósító szerepben a birtokos személyrag. Így pl. *vāpsä lāwi* (Ϸ: *vāpsä lāβi*) = 'a vő szől'. (Munkácsi i. m. I., k., I., 26 l.)

vāps — 'sógör, vő'. Rokonsági fogalmakra vonatkozó főneveken különösen gyakran észlelhető ez a jelenség.

Beke Ödönnek értekezésünk elején említett cikkéhez visszatérve, föl kell hívnunk az olvasó figyelmét arra, hogy *Beke* (A magyar tárgyrag eredetéhez. L. Magyar Nyelvőr 1931. márc.—júniusi sz.) csak általánosságban érinti azt a nyelvi jelenséget, hogy a birt. személyragnak több fgr. nyelvben determináló (nyomósító) szerepe van. Úgy látszik, elkerülte figyelmét az a körülmény, hogy a birt. személyrag ilyen szerepben főleg személyt jelentő főnevekhez és testrészek nevéhez járul. Ebből következtethetünk arra, hogy minden valószínűség szerint a birt. személyrag segítségével való

nyomósítás, determinálás személyt jelentő főneveknek ilyen használatából indult ki. Ez valószínűnek látszik, ha tekintetbe vesszük a primitív ember gondolkodásmódját. A primitív ember tudvalévőleg képtelen az elvont gondolkodásra, hanem konkrét fogalmat használ. Ebből kifolyólag sohasem beszél pl. 'apá'-ról, vagy 'anyá'-ról, hanem mindig csak a maga, vagy más valakinek az *apjáról*, *anyjáról*. (Pl. a megszólítottnak az apjáról, tehát: 'a te apád'-ról.) A kezdetleges gondolkodásnak e sajátosságára néhányszor mutatott rá *Mészöly G.* fgr. tárgyú egyetemi előadásaiban. Különben ennek a kezdetleges észjárásnak köszönhetjük többek között az *anya*, *apa*, *atya*, *bátya* és *néne* szónak ilyen különös birtokos személyragozását:

1. *anyá-m*, *apá-m*, *atyá-m*, *bátyá-m*, *néné-m* stb.

2. *anyá-d*, *apá-d*, *atyá-d*, *bátyá-d*, *néné-d* stb., de ezzel szemben:

3. *ap-ja*, *any-ja* (o: annya), *báty-ja* (o: bátyya) és *nén-je* (o: nénnye).

Ennek alapján könnyen föltehető, hogy e szavak eredeti töve *ap-*, *aty-*, *any-*, *báty-* és *nén-* volt s ehhez járult hozzá az egyes 3. sz.-ű birt. személyrag, előbb eredetibb *-a*, *-e*, majd újabb *-ja*, *-je* alakjában. Ebből láthatjuk, hogy e szavak végén lévő *-a*, *-e* tulajdonképpen nem egyéb, mint elhomályosult egyes 3. személyű birt. személyrag.

Megérinti ezt a jelenséget *Mészöly* a Magyar Nyelv XII. kötetében megjelent „Ifemucut“ c. cikkében, ahol többek között a szintén 'anya' jelentésű vogul *šāni* szónak a m. *anyáéval* analóg birt. személyragozására hívja föl az olvasó figyelmét: „Van a vogulban, melynek nincsenek hangtörténetét ellenőrizhető nyelvelmékei“ — olvassuk e cikkében — „egy kicsinyítő⁵⁾ képzős gyanánt fölfogott 'anya' jelentésű szónak oly birtokos személyragozása, mint *anyá-m*, *anyá-d*, de *any-ja*, tudniillik: *šāni-m*, *šāni-n*, de *šān-ä*.“ Majd így folytatja: „Az egy birtokos egy birtokú 3. személyragos alak a jelentésre való tekintet nélkül kiszoríthatja, vagy átváltoztathatja az eredetibb, rövidebb szótőt, mihelyt fölötte uralomra jut gyakoribb szereplése folytán.“ (L. *Mészöly G.* „Ifemucut“ c. cikkét. M. Ny. 1916. jan.—márciusi sz., XII. k.)

⁵⁾ T. i. a magyar *anyá-m*, *anyá-d*, *anyá-nk* stb. *-á*, *-é* hangját eddig fgr. kicsinyítő képzőnek tartották (és némelyek még ma is annak tartják), ami nyilvánvalóan nem egyezik *Mészöly* véleményével.

Amint már fönnebb említettük, a fgr. nyelvekben a birtokviszony kifejezésének legősbibb módja ez volt: *én-ház, te-ház, ember-kunyhó* stb., tehát birt. személyrag nélkül fejezték ki. Példáinkból láttuk, hogy pl. a vogulban (és néhány más fgr. nyelvben is) ez részben még ma is így van, pl. (*χum kβol-ä* mellett): *χum-kβol* = 'ember háza'. Az *ember-kunyhó* szerkezetből azután a személynévmás nyomósító hozzájárulásával az *ember-kunyhó-ō* (> *ember kunyhója*)-féle birt. személyragos alak fejlődött.

Abból a fönnebb hangoztatott körülményből, hogy a primitív népek nyelvében a rokonságnevek (= rokonsági viszonyt kifejező főnevek) nem szoktak elvontan birtokviszonyon kívül szerepelni, arra következtethetünk, hogy előbb a személynévmás, majd pedig a birtokos személyrag legelőször személyt jelentő főnevekhez és testrészek neveihez kezdett nyomatékosan (nyomósító szerepben) hozzájárulni. A birt. ragnak személyt jelentő főnevekkel és testrészek neveivel kapcsolatos nyomósító szerepű használata gyakorisága miatt aztán áttért más jelentésű névszókkaival való szerkezetekre is.

Ámbár a személyragok fejlődésének fönnebb vázolt lefolyását talán nem sikerült is végleg bebizonyítanunk — hisz ez nem is volt szándékunk s ez különben is túlnőne egy ilyen értekezés keretén — mégis reméljük, hogy a kérdés tisztázásához szerény munkánkkal hozzájárultunk és tőlünk telhetőleg egy-két újabb fénysugarat vetettünk erre az érdekes tárgykörre.

Életrajz.

Ezen értekezés írója Vilnóban, a mai Lengyelország területén, született 1903. évi december hó 22-ikén. Gyermekkorát Rigában, majd a Volga középső folyásánál fekvő oroszországi Szimbirszk városában töltötte (tehát különös véletlen folytán a finnugor őshaza közvetlen közelében, azon a területen, amelyen még ma is mordvinok laknak). Itt sok orosz fogságba esett magyar hadifoglyot látva és olykor beszélni is hallva őket, lassankint érdeklődni kezdett a magyarság iránt. Érdeklődését csak fokozta az a körülmény, hogy szülei házi könyvtárában megtalálta Jókainak egyik lengyelre fordított regényét, „A köszívű ember fiait”, melyet aztán buzgón és fokozódó érdeklődéssel el is olvasott.

1919-től 1927-ig Varsóban lakott s itt is végezte el 1925 júniusában középiskolai tanulmányait, a varsói Kulwiec Kázmér-reálgimnáziumban.

Elemi és az első három gimnáziumi osztálynak megfelelő tanulmányai-ból otthon kapott kiképzést mint magántanuló és a szimbirszki orosz gimnáziumban minden tanév végén orosz nyelven vizsgázott. Ezzel egyidejűleg a lengyel nyelvet és Lengyelország történetét otthon tanulta anyanyelvén.

Lengyelország történetét tanulmányozva különösen feltűnt neki az a jószomszédi viszony, melyben a régi Lengyelország és Magyarország évszázadokon keresztül élt s ez is nagyban hozzájárult a magyarok iránt érzett rokonszenvének, érdeklődésének további fejlődéséhez.

1920-ban egy német nyelven írt tankönyvből megtanult magyarul, a következő évben megismerkedett Dr. Divéky Adorjánnal, a varsói egyetem akkori magyar nyelvi lektorával. 1925-ben, az érettségi után, eleinte a varsói egyetem bölcsészeti karán hallgatott előadásokat azzal a szándékkal, hogy a szükséges alapvető nyelvészeti ismeretek megszerzése után majd a következő évben Budapestre megy a magyar nyelvnek más finnugor nyelvekhez való viszonyát ismertető finnugor nyelvészetet tanulmányozni, — természetesen Divéky dr. úr támogatásával. Ez a terve azonban bizonyos, nem rajta muló anyagi és egyéb akadályok miatt akkor nem valósulhatott meg; az 1926—1931-ig terjedő időben aztán otthon, az édesapjánál lakott és nem tanult.

Végre az 1930—31. tanévben sikerült mégis régi tervét megvalósítania, azzal a különbséggel, hogy Divéky dr. úr közbenjárására nem Budapestre, hanem Szegedre kapott ösztöndíjat, a Horthy Miklós-Kollégiumba.

Az 1930—31. tanév második felétől az 1934—35. év első felének végéig a szegedi M. kir. Ferenc József-Tudományegyetem Bölcsész-, nyelv- és történettudományi karának rendes, de csak magyar szakos (nem tanárképzős) hallgatója volt és főleg finnugor és magyar nyelvészeti, de emellett néprajzi és magyar irodalmi előadásokat is hallgatott.

Legyen szabad e helyütt is hálás köszönetemet tolmácsolnom Dr. Divéky Adorján c. rk. és Dr. Horger Antal ny. r. egyetemi tanár uraknak, akik lehetővé tették szegedi tanulmányaimat, mindenekelőtt azonban Dr. Mészöly Gedeon professzor úrnak, aki fölhívta figyelmemet jelen értekezésem tárgyára és annak írása közben is állandóan szakszerű tanácsokkal és útmutatásokkal támogatott.

XB 157298